

# Iga päev meie kätes: Kust pärineb tähestiku idee?

Me kasutame seda iga päev mõtlemata: tähestikku. See on kommunikatsiooni alustala, mis tundub iseenesestmõistetav. Kuid see pole alati nii olnud. Tähestik oli revolutsiooniline leiutis, mis muutis maailma, demokratiseerides kirjaoskuse. See esitlus uurib selle revolutsiooni üht kõige olulisemat, kuid sageli unustatud peatükki, mis leidis aset iidises Ugariti linnas.

# Maailm enne tähestikku: Kiri vaid eliidile?

Enne tähestiku arengut eksisteerisid kaks peamist kirjasüsteemi: Sumeri kiilkiri ja Egiptuse hieroglüüfid. Mõlemad süsteemid olid äärmiselt keerukad, kasutades sadu või isegi tuhandeid piktograafilisi sümboleid. Kirjutamine ja lugemine oli spetsialiseeritud oskus, mis piiras kirjaoskuse peaaegu eranditult väljaõppinud kirjutajate kasti.



## Sumeri kiilkiri

Sümbolid pressiti savitahvlitele stiiluse otsaga. Kasutusel oli sadu märke.



## Egiptuse hieroglüüfid

Kasutasid otseseid pilte. Aastaks 500 eKr oli kasutusel mitu tuhat sümbolit.

# Vihje Vahemere rannikult: Ugariti avastamine



Süüria rannikul asunud iidne linnriik Ugarit oli rahvusvahelise kaubanduse sõlmpunkt. See oli koht, kus kohtusid Mesopotaamia, Egiptuse, Anatoolia ja Egeuse mere kultuurid.

Arheoloogilised väljakaevamised, mis algasid 1928. aastal, paljastasid linna, mis oli palju enam kui lihtsalt kaubasadam – see oli innovatsiooni keskus.

Kuigi asustatud juba neoliitikumist (u 6500 eKr), sai Ugaritist oluline kaubanduskeskus umbes 1900 eKr, kui sinna saabusid amoriidid.



# Kosmopoliitne linn savitahvlitel

Ugaritist on leitud umbes 5000 savitahvlit, mis annavad tunnistust linna mitmekesisest ja elavast elust. Need tekstid on kirjutatud kaheksas erinevas keeles ja mitmes kirjasüsteemis, peegeldades linna rahvusvahelist iseloomu.

## Keeled

- \* sumeri
- \* akadi
- \* hetiidi
- \* luvi
- \* hurri
- \* egiptuse
- \* Küprose-Minoilise
- \* ugariti

## Kirjasüsteemid

- \* akadi-babüloonia (diplomaatia keel)
- \* egiptuse ja hetiidi hieroglüüfid
- \* sumeri ja hurri kiilkiri

# Revolutsioon savitahvlil: Ugariti tähestik

Tuhandete tahvlite hulgast leiti midagi erakordset: maailma vanim teadaolev tähestik, mis on dateeritud hiljemalt 12. sajandisse eKr. See oli kirjutatud väikesel, väikesel, sõrme pikkusel savitahvlil (5,5 cm x 1,3 cm). Erinevalt teistest kiilkirjadest põhines see radikaalselt uuel põhimõttel.



**30 sümbolit:** Fikseeritud arv märke kindlas järjekorras.






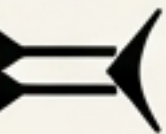




**"Üks hääl, üks märk":** Igal märgil oli kindel ja fikseeritud häälikuline väärtus.



**Koostis:** 27 konsonanti ja 3 vokaali.



**Kirjutamissuund:** Vasakult paremale.

					
?a	b	g	h (x)	d	h
					
w	z	h (h)	t	y	k
					
š	l	m	d (ö)	n	z (θ)
s	f	p	š	q	r
					
t (θ)	g (γ)	t	?i	?u	S <sub>2</sub>

# Radikaalne lihtsustamine

Ugariti tähestiku leiutamine oli hüpe keerukusest lihtsusesse. Kirjaoskus ei nõudnud enam aastatepikkust treeningut tuhandete sümbolite meeldejätmiseks.

## VANAD SÜSTEEMID



**Sumeri kiilkiri:** Sadu sümboleid

**Egiptuse hieroglüüfid:** Tuhandeid sümboleid  
Iga sümbol võis tähendada sõna, silpi või häälikut.

## UGARITI TÄHESTIK



**30 MÄRKI**

Igal märgil on kindel häälikuline väärtus.

# Kirjaoskus levis väljapoole paleed

Tänu tähestiku lihtsusele levis kirjaoskus Ugaritis ka tavakodanike seas. See ei olnud enam ainult kuninglike kirjutajate ja preestrite pärusmaa.

## Tõendid leidudest:

- Maksu- ja ärikirjeid on leitud kaupmeeste kodudest.
- Erakodanikel olid kodus oma raamatukogud.
- Leidude hulgas on ka sõnaraamatuid ja entsüklopeediaid.



ERAKODANIKE RAAMATUKOGUD

# Maailma vanim laul



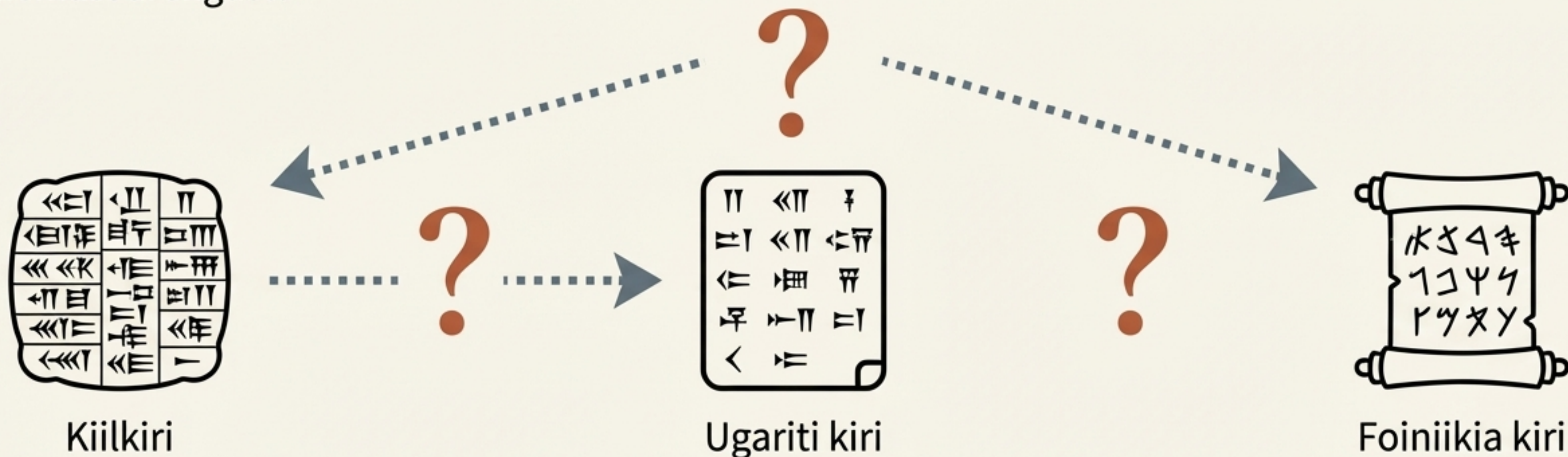
Üks Ugaritist leitud tähelepanuväärsemaid tahvleid sisaldab maailma vanimat teadaolevat noodikirja koos laulusõnadega. See on hümn, mis näitab, et kirja kasutati mitte ainult halduseks ja kaubanduseks, vaid ka kunsti ja muusika jäädvustamiseks.

## Tahvli detailid

- Kolm salmi on kirjutatud hurri keeles.
- Kuus rida akadi keeles sisaldavad muusikalisi juhiseid.
- Tekstis on mainitud Mesopotaamia nootide nimetusi, mis näitab muusikateooria olemasolu.

# Mõistatuse lahendamine: kes oli esimene?

Kuigi Ugariti tähestik on vanim leitud tähestikuline kiri, on selle päritolu ja suhe teiste süsteemidega teadlaste seas endiselt arutelu objektiks. Kas see oli täiesti uus leiutis või osa laiemast arengust?



- Kas Ugariti tähestik oli ainulaadne innovatsioon, mis sündis kiilkirja lihtsustamise katsest?
- Või oli see varasema, seni avastamata semiidi tähestikusüsteemi kohalik arendus?
- Milline on selle suhe Foiniikia tähestikuga, millest pärinevad Kreeka ja Rooma tähestikud?

# Päritolu teooriad: innovatsioon või evolutsioon?

Teadlased on esitanud mitu hüpoteesi Ugariti tähestiku päritolu kohta.



## Teooria 1: Unikaalne innovatsioon

Mõned usuvad, et see oli sihipärane katse kohandada kiilkirja meediumit tähestikulisele põhimõttele, luues täiesti uue süsteemi.



## Teooria 2: Kohalik areng

Teised arvavad, et kuna Ugariti tähestikku ei leitud väljaspool linna, oli see juba olemasoleva semiidi tähestiku kohalik variant, mis kohandati savile kirjutamiseks.

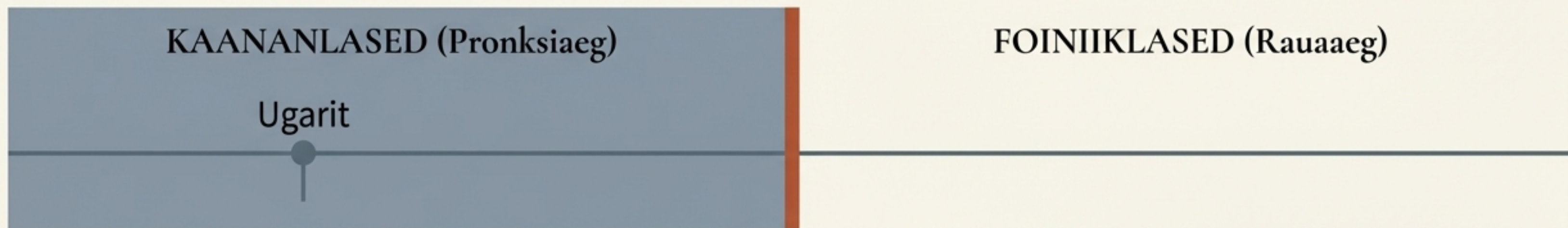


## Teooria 3: Foiniikia mõju

See teooria on kõige vähem tõenäoline. Varaseimad Foiniikia tähestiku näited on dateeritud umbes 500 aastat hilisemaks kui Ugariti oma. Tõendid viitavad, et Ugariti tähestik oli esimene.

# Kes olid Ugariti elanikud? Kaananlased või foiniiklased?

Akadeemilises debatis on oluline küsimus Ugariti identiteet. Mõisted 'Kaananani' ja 'Foiniikia' viitavad ligikaudu samale kultuurile, kuid erinevatel ajastutel.



u 1200 eKr: Pronksiaja kollaps

## Terminology Explained

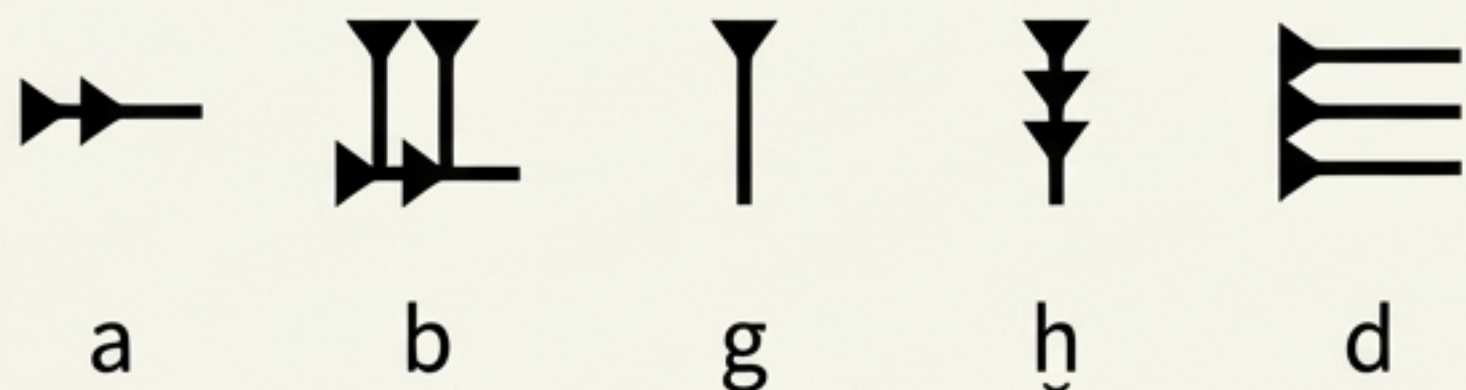
- **Kaananlased:** Ajaloolased kasutavad seda terminit Levandi elanike kohta enne 1200. aastat eKr (pronksiaeg).
- **Foiniiklased:** Nimetus Kaananlaste järeltulijatele, kes elasid pärast 1200. aastat eKr (raudajal).

Kuna Ugarit hävis umbes 1200 eKr, on kõige täpsem klassifitseerida see 'eel-Foiniikia' Kaananani linnriigiks.

# Kaks tähestikku, kaks erinevat teed

Kuigi Ugariti tähestik oli kontseptuaalne läbimurre, ei pärine meie tähestik otse selle kiilkirjalistest märkidest. Ugariti ja Foinikia tähestikud kasutasid täiesti erinevaid kirjavorme.

## Ugariti tähestik



Põhines modifitseeritud **kiilkirjal**, mis oli kohandatud savile kirjutamiseks.

## Foiniikia tähestik



Kasutas varajast lineaarset **Kaanani kirja**, millest arenesid hiljem kreeka, ladina ja heebrea tähestikud.

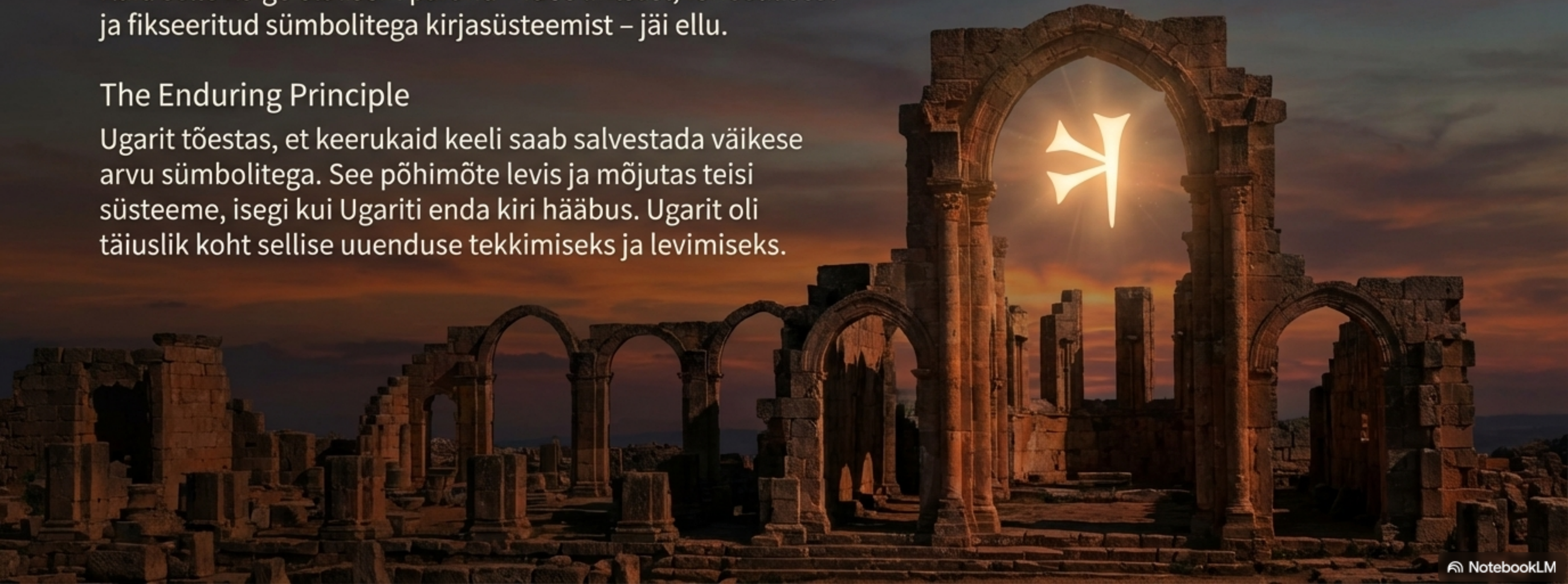
**Key Insight:** Ugariti pärand ei ole niivõrd märkide kuju, kuivõrd tähestiku kui süsteemi põhimõte.

# Linn, mis kadus, kuid idee, mis jäi

Umbes 1200 eKr hävis Ugarit pronksiaja kollapsi käigus ja selle ainulaadne kiilkirjaline tähestik kadus koos temaga. Kuid selle kõige olulisem pärand – idee lihtsast, foneetilisest ja fikseeritud sümbolitega kirjasüsteemist – jäi ellu.

## The Enduring Principle

Ugarit tõestas, et keerukaid keeli saab salvestada väikese arvu sümbolitega. See põhimõte levis ja mõjutas teisi süsteeme, isegi kui Ugariti enda kiri hääbus. Ugarit oli täiuslik koht sellise uuenduse tekkimiseks ja levimiseks.



# Ühest ideest sündis maailma kirjaoskus

Kuigi Ugariti kiri ise oli tupiktee, oli selle kontseptuaalne panus hindamatu. See sillutas teed Foinikia tähestikule, mis omakorda sai aluseks enamikule tänapäeva kirjasüsteemidele. See, mis algas ühes kaubalinnas Süüria rannikul, muutis igaveseks viisi, kuidas inimkond teadmisi salvestab ja jagab.

